

CORINA ISABELLA CSISZÁR¹, ROMÂNIA

**Interviu cu doamna
Prof. Univ. Dr. Emerit Sanda Golopenția Eretescu², S.U.A.**

- Părinții dumneavoastră au fost importanți oameni de cultură, sunteți fiica Ștefaniei Golopenția și a lui Anton Golopenția, personalități marcante ale sociologiei. Educația oferită de părinții Dvs. v-a insuflat pasiunea pentru folclor? Povestiți-ne despre copilăria și tinerețea Dvs.

- În timpul războiului, tata m-a dus cu un camion al Institutului de Statistică, unde lucra, la Bozovici, în Banat, la mama lui și bunica mea, Emma Staschek. Am văzut atunci pentru prima dată un sat. La arestarea tatălui meu, aveam 10 ani. El ne scotea la plimbare, pe mine și pe fratele meu de 7 ani, duminicile. Luam tramvaiul apoi autobuze și ajungeam în sate din apropierea Bucureștiului. Mama ne citea seara basme din colecțiile Petre Ispirescu sau Frații Grimm. Le învățasem pe de rost desfășurarea.

- Din tinerețe ați fost preocupată de cercetările științifice ale studiilor culturale. Care a fost punctul de pornire al cercetărilor Dvs.?

- Ca studentă, am fost luată pe teren la Peșteana-Jiu de către Mihai Pop, care fusese proaspăt angajat la Universitate. Serile și până târziu în noapte, echipa, în care erau un muzicolog, doi tehnicieni și alți doi studenți înregistra lăutarii din sat. Sarcina mea era să notez cuvintele în cazul cântecelor, să aflu sensul lor dacă erau regionalisme și să ușurez astfel, operația de arhivare. Am mers și la câteva târguri de vite care s-au ținut în împrejurimi. Când am terminat facultatea, am lucrat o vreme la Institutul de Folclor. Bârlea m-a luat pe teren în Maramureș, să culegem basme pentru antologia la care lucra. Mai târziu, am revenit în Maramureș în echipa condusă de Mihai Pop, la Sârbi și apoi la Breb. Brebul l-am descoperit într-o plimbare peste deal cu Constantin Eretescu și Ruxandra Guțu. Oamenii din sat ne-au cucerit și l-am convins pe Mihai Pop să revenim pentru cercetări amănunțite.

- Sub îndrumarea căror profesori ați studiat în facultate?

¹ Drd. Școala Doctorală de Studii Culturale, din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie, de la Universitatea de Vest Timișoara; redactor-șef la revista Memoria Ethnologica, a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Liviu Borlan” Maramureș.

² Universitatea Brown din S.U.A.

A avut vreun profesor un rol în orientarea spre etnologie? — Am studiat cu profesorul Alexandru Rosetti, care scrisese despre descântece; am audiat cursul de folclor al lui Mihai Pop, care predă la alt an decât cel în care eram.

- Ați cercetat în studenție în județul Maramureș. Ați cercetat singură sau alături de o echipă de cercetare?

- În studenție, am însoțit întotdeauna, fie un cercetător, fie o echipă. Abia când am devenit cercetător și când am ajuns să cunosc bine satul Breb și să-mi definesc teme proprii de cercetare, am revenit singură pe teren.

- Care a fost tematica abordată în cercetările Dvs. întreprinse în Maramureș?

- M-a interesat cum vorbeau oamenii, mai exact, cum își vorbeau în viața de zi cu zi, la muncă, la târg, de sărbători, cum își scriau când unul din ei era departe de sat. Cum vorbeau femeile, bărbații, copiii. Treptat, mi-am ales un număr de vorbitori de excepție, pe care i-am urmărit atent. Tira Irina lui Dobîc, Vasalie de peste punte, Ană Bud, Maria Frunzălesii, Dotia Berbeșteanului. Femeile erau creatoare de hori. M-a impresionat faptul că fiecare avea o temă a ei, preferată. Tinerețea, la Ană Bud, de pildă. Bătrânețea la Dotia Berbeșteanului. Moartea la Maria Frunzălesii, care o înfrunta râzând cu al ei „Când îs tare supărată/ Ies în drum și râd o dată’.” Un caz cu totul neobișnuit era reprezentat de Vasalie de peste punte, care parodia conversațiile obișnuite spre amuzamentul tuturor. Vorbea cu convingere despre copiii pe care nu-i avea, despre o nevastă care-și schimba vârsta de la o conversație la alta, fiind când octogenară, când tânără de tot sau născând inopinat la spitalul din Sighet. Am publicat mai târziu un volum, *Hori de femei din Breb* în care horile apăreau în original și în traducere engleză. De fapt, volumul l-am publicat la îndemnul prietenesc al Anei Olos și la invitația Centrului de la Baia Mare - directorul Ștefan Mariș dorea să aibă cărți pe care să le poată oferi și străinilor care iubeau Maramureșul.

- Era dificil să cercetezi folclor în perioada comunistă? Ați avut de suferit? Au fost și impedimente?

- Pentru mine, viața la Breb era mai ușoară decât cea de la București. Cunoșteam de acum un număr mare de localnici, care mă adoptaseră și se bucurau să-mi povestească despre întâmplările lor vechi și noi.

- Ce v-a impresionat cel mai mult în Maramureș? Cum erau oamenii de atunci?

- Când am ajuns întâia oară în Breb, eram trei (o prietenă, Ruxandra Guțu, soțul meu, Constantin Eretescu, și cu mine). În timp ce pregătea la iuțea niște jumări, femeia la care poposisem ne-a vorbit, între altele, despre adusul pe sus al bărbaților de către iubitele

lor (Ne-a arătat și unde sus pe cer, îl zărise pe ultimul, undeva la stânga turlei de la biserică) și ne-a povestit după aceea, despre Fata Pădurii și Știma Apei. Fără s-o știe, ne-a stabilit soțului meu și mie, preocupările de căpetenie în primii ani de cercetare. Eu am urmărit adusul pe sus și am publicat, mai târziu un volum cu acest titlu. Soțul meu a studiat faptele mitologice locale, Fata Pădurii, Omul Noptii și Știma Apei, și a publicat volumele *Fata Pădurii și Omul Noptii. În compania ființelor supranaturale* (2007, 2020), *Știma Apei. Studii de mitologie și folclor* (2009, 2022), și *Folclorul literar al românilor/ O privire contemporană* (2022).

- Ați cercetat Maramureșul și după Revoluție?

- Am revenit la Breb în anul 2005, la Baia Mare în 2007, când am primit Diploma de Doctor Honoris Causa; la Sighet în mai multe rânduri (vizitam acolo Librăria Luceafărul stând de vorbă cu Cristian Fernea și Memorialul victimelor comunismului, întâlnindu-i pe Ana Blandiana, Romulus Rusan și invitații lor).

- În ce volume se reflectă activitatea de cercetare pe teren din Maramureș?

- Cercetările din Maramureș apar în volume despre descântat, despre hori, despre Cimitirul Vesel din Săpânța, despre teoria pragmatică a cercetării. Le menționez în ordinea apariției: *Desire Machines. A Romanian Love Charms Database* (București, Fundația Culturală Română, 1998); *Intermemoria. Studii de pragmatică și antropologie* (Cluj, Editura Dacia, 2001); *Learn to Sing My Mother Said. Songs of the Women of Breb/ Hori de femei din Breb* (Baia-Mare, Editura Ethnologica, 2004; ediție revăzută, București, Editura Spandugino, 2022); *Limba descântecelor românești* (București, EAR, 2007); *Adusul pe sus. Studii despre descântatul de dragoste* (București, Univers Enciclopedic Gold, 2018); *Folclor, etnologie, antropologie* (București; EAR, 2020); *The Merry Cemetery of Săpânța* (Peter Kayafas - foografii, Adrian Săhlean - traducerea în engleză a inscripțiilor și Sanda Golopenția - eseu, New York, Purple Martin Press, 2007).

- Ați emigrat în America în perioada comunistă. Pe lângă încercările de adaptare într-o țară străină, v-ați confruntat și cu diferențele sistemului universitar american? Care sunt diferențele dintre cele două sisteme de învățământ universitar?

- Nu voi aborda aici diferențele economice. Notez doar că studenții achită taxe substanțiale pentru a studia la universități solide și că la sfârșitul fiecărui curs ei îi evaluează atent pe profesorii lor. Fiecare profesor propune cu un an înainte o listă de cursuri pe care s-ar bucura să le predea. Dacă departamentul este de acord, profesorul trebuie să livreze librăriei universității lista volumelor pe care studenții urmează să le cumpere și unui centru de multiplicare, pachetele de articole pe care studenții să le comande. Un lucru care mi-a plăcut, a fost dreptul studenților de a cere să li se predea un curs special, la alegerea lor.

Am predat multe asemenea cursuri câte unui singur student, cu bucurie. Citez, la întâmplare: *Dialectologie franceză, Structuri textuale la Marguerite Duras, Lingvistică romanică, Lingvistică franceză, Provensala, Literatura războiului, O tipologie a studenților francezi, Tăcere și literatură, A scrie o piesă despre boala Alzheimer, Vinul ca marcă a identității franceze* etc.

- În America, dorința de a cerceta folclor a rămas la fel de vie? Ați realizat cercetări de teren și acolo?

- Am făcut cercetări de teren la aromânii din Woonsocket, R.I. și printre franco-americanii din Noua Anglie și Canada.

- Ce tematică ați abordat? Ce v-a impresionat cel mai mult în cercetările de teren realizate pe tărâmul american?

- M-a impresionat lupta pentru a-și păstra vie limba de origine la toți vorbitorii cercetați.

- Ce a reprezentat pentru dumneavoastră fiecare reîntoarcere?

- În anul 2017, am publicat la editura Spandugino volumul *Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri*. Scriam, într-unul din articolele cuprinse în el: *Fiecare reîntoarcere este tonică*. Poate pentru că raportează România pe care o găsesc la România pe care am părăsit-o. Plec de la ce văd și aud pe stradă, de la ce cărți zăresc prin librării. De la ce-mi povestesc vechii și noii prieteni.

- Cum vi se par schimbările pe care le-a suferit Maramureșul?

- Mi s-a părut întotdeauna că maramureșenii au darul rar de a-și menține identitatea printre străini. O făceau și în anii comunismului, o fac și acum. Nu prin izolare, ci printr-o permanentă stare de veghe spre a nu pierde din vedere esențialul. Ei circulă prin Europa, asimilează atent și revin neschimbați pe teme esențiale ale existenței.

- Ne onorează că faceți parte din Consiliul științific al revistei „Memoria Ethnologica”. Anul acesta sărbătorim Centenarul acestei reviste, care de 25 de ani, a apărut pe piața culturală fără nicio întrerupere. Cum vi se par astfel de publicații?

- Cea onorată sunt eu. Revista „Memoria Ethnologica” este, din toate punctele de vedere, o reușită. Salut în ea, ca și acum mulți ani, atenția acordată colecțiilor de folclor, alături de angrenarea în discuțiile teoretice ale momentului. M-am bucurat să văd în ultimele numere prezentări ale unor lucrări ale lui Constantin Eretescu, David Kideckel, Gail

Kligman și Claude Karnoouh.

- Ce părere aveți despre revista „Memoria Ethnologica”, longevitatea și evoluția ei în timp, de la o revistă de folclor, la o lucrare de studii culturale?

- Revista este frumoasă, bogată, plină de informații și interpretări locale și internaționale. Mă gândesc la faptul că revista ar putea lansa de acum teme noi la dezbateră a căror să fie invitați specialiști aleși cu grijă dintre colegii noștri români și străini.

- Am dori să ne oferiți câteva sugestii cu privire la această revistă.

- Poate că alături de interviuri, revista ar putea găzdui și mese rotunde prilejuite de diferitele întâlniri științifice din zonă. Multiplicarea perspectivelor ar imprima o vioiciune sporită confruntărilor. De asemenea, ar putea fi inserate anunțuri cu privire la întâlnirile cu profil înrudit din România, Europa, America. La nivel de detaliu, în versiunea internet, mi s-a părut că tipărirea cu litere galben-aurii a sumarelor, menită să intre în ecou cu coperta, complică simțitor lectura, dar asta e firește o părere izolată de cititoare.

- Acum în prag de Centenar, ce le transmiteți cititorilor revistei „Memoria Ethnologica”?

- În primul rând, transmit redacției sincerele mele felicitări pentru felul în care a reușit să asigure constant calitatea și continuitatea publicației. Autorilor și autoarelor, admirația mea pentru pasiunea și temeinicia cu care dezbate atâtea aspecte culturale noi și vechi. Iar cititorilor le transmit bucuria de a mă număra printre ei, alături de ei.

